

Hindamisest inimeseõpetuses

Tiia Pern, Katri Pern

Harimine, õpetamine ja kasvatamine on igal juhul võimalikud ainult siis, kui õpilase tehtud tööle antakse hinnang. Seepärast on taolise ülesande täitmiseks kõlbulikud need inimesed, kes on valmis võtma hinnangulisi seisukohti.

Artur Brühlmeier

Uue õppekavaga seoses on hindamise temaatika väga aktuaalseks muutunud. Suuremaid diskussioone ei tekita mitte niivõrd see, kas hinnanguline tegevus on õppetöös oodatud tulemusteni jõudmiseks hädavajalik, kuivõrd arusaam, mida hindamine iseenesest üldse tähendab. Sellest, mida hindamisprotsess endas sisaldab või mida täpsemalt tähendab kujundav hindamine, saab lugeda nt gümnaasiumi riikliku õppekava (GRÕK) üldosast, samuti C.H.Lindgreni ja W.N.Suteri (1994), A.Toomela (2011) või M.Jürimäe ja A.Kärneri (2011) kirjutistest.

Käesolevas artiklis käsitletakse hindamisena üldjoontes igasugust tagasiside andmist õpilasele, sh nii hinde panemist, kirjeldavat hinnangulist tagasisidet kui ka igasugust muus vormis reageeringut.

Hindamine on õppimise ja õpetamise lahutamatu osa (GRÕK). Kõik oskused, faktid saavad tähenduse alles läbi hinnangulise tegevuse (Tuulik 1995). Õpetaja ülesanne on olla õpilasele peegliks - arendada õpilase enesetunnetust, arusaama sellest, milles ta on tugev, milles mitte. Samas võib hindamisega saavutada erinevaid tulemusi - motiveerida õppijat arenema või pärssida huvi uute teadmiste omandamise vastu. Seetõttu peaks õpetaja mõtlema eelkõige sellele, kuidas temapoolne hindamine mõjutab õpilase enesehinnangut, isiksuse arengut ja edasist tegevust.

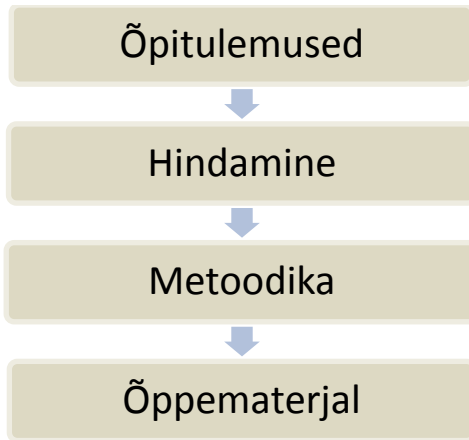
Objektiivne hindamine on õpitulemuste võrdlemine mingisuguste standardite, normidega või oodatava tulemiga (Tuulik 1995). Inimeseõpetuse eesmärkides on olulisel kohal väärtuskasvatus - lisaks teadmiste ja oskuste õpetamisele tegeletakse ka õpilaste hoiakute ja väärtustega. Ainesisus leiab ohtralt teemasid, mille osas võivad inimeste arvamused ja hoiakud olla erinevad. Need on kujunenud läbi kasvatus, erinevate elukogemuste, pere- ja kultuuritausta (nt

seksuaalsusega seonduv). Lisaks käsitletakse teemasid, mille puhul n-ö õiget arvamust ei olegi (nt abielu *versus* vabaabielu).

Kõik see teeb hindamise keeruliseks, sest ühelt poolt me õpetajana õpilaste väärtusi ja hoiakuid hinnata ei tohi, teiselt poolt aga soovime neid suunata tegema võimalikult häid ja tervislikke valikuid. Seetõttu on oluline meeles pidada, et igasugune hindamine on alati teatud määral subjektiivne ja paratamatult sisaldab hindaja väärtuste võrdlemist hinnatava omadega. Sageli võivad väärtushinnangute ja arusaamade erinevused olla tingitud ka põlvkondade erinevusest ja ühiskonnainormide muutumisest aja jooksul. Seetõttu peame endale tunnistama ja meeles pidama, et õpetaja väärtused ei ole alati ainuõiged, kuigi võivad mõnikord endale kõige õigemad tunduda.

Kui nüüd tundub, et inimeseõpetuses polegi eriti palju seda, mille puhul õpetaja võiks õpilasele hinnangut anda, siis tegelikult leidub võimalusi siiski piisavalt. Hinnata saab vastuse sisulist õigsust, terviklikkust, loogilisust, väljenduse kvaliteeti; lisaks õpitu sisust arusaamist, kriitilist mõtlemist, arutlemis- ja põhjendamisoskust, info kogumise ja töötlemise oskust, probleemilahendus- ja diskuteerimisoskust; tunnis osalemise aktiivsust; tähtaegadest kinnipidamist jne. Nii saabki tegelikult hinnata ka õpilase hoiakuid ja isiklike arusaamisi, andes hinnangut mitte tema arvamusele, vaid argumenteerimis-, analüüsi- ja eneseväljendusoskusele.

Igasuguse aine õpetamine on õpetaja väärtuste ja hoiakutega seotud ka seetõttu, et õpetaja on see, kes valib oma arusaamade järgi välja need teemad, millele ta suuremat rõhku paneb, millistest paradigmatel seejuures lähtub ja milliseid õpetamise meetodeid kasutab (Leppik 1997). Kuna hindamise üldine eesmärk on läbimõeldud hindamistegevusega motiveerida õpilast pidevalt arenema, siis see, milliste teadmiste ja oskuste omandamist õpilasel kursuse jooksul oodatakse, peavad kajastuma ka hinnangulises protsessis (vt joonis 1). Võib ju väita, et õpilased õpivad kõige kindlamalt ära selle, mille kohta nad teavad, et seda küsitakse ja hinnatakse.

Joonis 1. Õppimiskeskne õppimine (Kärkner 2011)

Eesmärgistatud hindamine on seotud ja tuleneb otseselt õpitulemustest. Oluline on läbi mõelda, kuidas oodatavate õpitulemuste omandatust oleks kõige mõistlikum hinnata – millist teadmiste kontrolli meetodit (kirjalik, suuline, test, essee, analüüs, infootsing jne) ja -vormi (suuline hinnang, kirjalik hinnang, hindeline või hinnanguline tagasiside, enesehinnang või õpetajapoolne hinnang) selle kontrollimiseks kasutada. Sellest lähtuvalt on järgmine samm planeerida õpetamise metoodika, kuidas oodatavate tulemusteni jõuda, ning valida õppematerjalid, mis selles protsessis soovitud tulemusteni jõudmist kõige rohkem toetaksid.

Siinkohal on hea meeles pidada, et hindamine ei tähenda pelgalt tagasisidet õpilasele, vaid see on tagasiside ka õpetajale endale. Hinnangulise tegevuse käigus saadakse informatsiooni õpetamise meetodite parimasse vastavusse viimiseks õpilase individuaalsete omadustega (Toomela 2011). Ehk siis selle kaudu saab õpetaja ise hinnata oma õpetamise meetodeid: kuivõrd efektiivsed ja põhjendatud on nad olnud soovitud tulemuse saamiseks.

Läbimõeldud, selge ja kõigile osapooltele arusaadav hindamissüsteem aitab õpilaste hindamisega seotud arusaamatused (miks ma sellise hinde sain?) ja negatiivsed tunded (hirm läbi kukkuda, valesti vastata või saada negatiivset hinnangut) viia miinimumini (Lindgren 1994). Mida selgemalt ja täpsemalt on õpetaja enda jaoks lahti mõtestanud hindamise eesmärgid (miks ma hindan just neid asju?) ja hindamise põhimõtted (mida ma hindan ja kuidas hindan?) ning oma õpilased sellega kurssi viinud, seda tulemuslikum on õppimine ja õpilase areng.

Arengut soodustava hinnangulise tegevuse eelduseks on soodne õpikeskkond, usalduslik ja üksteist toetav töömeeleolu. Eriti inimeseõpetuses on aus ja heatahtlik klassikliima oluline, sest see soodustab õpilaste eneseavamist, vastuvõtlikkust ja avatust teistsugustele arusaamadele, julgust oma arvamust ja kogemusi jagada. See omakorda hoiab õpimotivatsiooni ja arendab õpilase vastutustunnet. Soodsa õpikeskkonna tekkimiseks võiks õpetaja õpilastele pakkuda valikuvõimalusi, kas, kuidas ja mõnikord ka millal ta oma seisukohti või arusaamu esitab.

Nii nagu õpitegevused, peab ka hindamine ja see, mida hinnatakse, olema planeeritud mitmekesistes vormides. Olgu siis hindega või hinnangulise tagasisidena, suuliselt või kirjalikult, enesehinnangu või kaaslaste/õpetajapoolse hinnanguna. Mitmekesised töövõtted võimaldavad õpilasel leida oma teadmiste ja oskuste demonstreerimiseks sobivaima variandi. Hinnates õpilase juures neid külgi, milles ta on edukas, tõstame olulisel määral tema õpimotivatsiooni (Leppik 1997). Seetõttu on oluline, et õpetaja pakuks ainetundides nii individuaal- kui grupidoid, suulisi ja kirjalikke, testivormis ja avatud küsimustega, esseevormis ja faktiteadmisi kontrollivaid töid.

Välise hindamise kõrval liigub üldine suund enesehindamise võimaldamise poole. Kuna gümnaasiumi eesmärk on tekitada noores inimeses arusaam, milles ta on tugev ja millega tahab elus edasi tegeleda, siis on väga oluline, et ta õpiks oma omadusi, oskusi ja võimeid adekvaatselt hindama (nt testi vormis teadmiste kontroll või hinnang oma panusele loovtöös).

Kokkuvõtteks

Igasuguse hindamise puhul peab hindaja oskama vastata küsimustele, mida ta tahab õpilase kohta teada saada, miks ta neid teadmisi vajab ja milliste vahenditega vajalikud teadmised saavutab.

Hindaja ülesanne on õpilase enesehinnangut toetada, mitte kahjustada. Seetõttu peab hindamine sisaldama täielikku ja kvaliteetset tagasisidet. Kui hindamine on hinnatava suhtes heatahtlik ja samas konstruktiivne, on see õppija jaoks innustav.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, hoiakute ja väärtuste osas antakse õpilasele tagasisidet (GRÕK). Samas peab õpetaja meeles pidama, et ka kõige paremini korraldatud hindamine jääb mingis osas alati subjektiivseks, sest see toimub läbi hindaja väärtushinnangute. Kuna hindamist saab käsitleda ka kui välise juhtimise süsteemi elementi, siis

on õpetajal võimalus tagasiside andmisega suunata õpilaste hoiakuid ja hinnanguid oodatavas suunas (Tuulik 1995). Seega on igasugune hindamine ka õpilaste hoiakute ja arvamuse suunamine/mõjutamine. Eelnevat silmas pidades ei tohiks aga unustada, et üldinimlikud väärtused (ausus, õiglus, teiste ja endaga arvestamine, üksteisest hoolimine, sallivus, vägivallatus, vastutustunne jmt, aga ka tervisekäitumisega seonduv) peavad jääma läbivateks ja kandvateks, õpetaja peab ennast neis kindlalt tundma ning neid väärtusi õpilastele edasi andma.

Lisalugemiseks:

Brühlmeier, A. (2009), Kujundada inimest. 27 mosaiigikildu. Tallinn: Väike Vanker.

Jürimäe, M., Kärner, A. Hindamise koolikorralduslikud lahendused: õpilase käitumise (sh hoolsuse) hindamine ja kujundav hindamine (versioon 21.03.2011.) Tellija Haridus- ja Teadusministeerium

http://www.ut.ee/curriculum/orb.aw/class=file/action=preview/id=982140/Kaitumise_hindamine_21.03.2011.pdf (30.10.2011)

Leppik, P. (1997) *Õpetamine on huvitav*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.

Lindgren, H. C., Suter, W. N. (1994) *Pedagoogiline psühholoogia koolipraktikas*. Tartu Ülikool.

Salumaa, T. (2009), *Õpitulemuste hindamine koolis*. Tallinn Merlecons KO OÜ.

Toomela, A. Kujundava hindamise teoreetilised probleemid ja neist tulenevad rakenduslikud järeldused. <http://www.ut.ee/curriculum/961617> (27.10.2011)

Tuulik, M. (1995), *Valikuvabadus elada inimesena*, Tallinn.